

Werner Voigt

(Διδάκτορας Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Αμβούργου)

*Ένα παράξενο τοπωνύμιο στην Κέρκυρα
Σκέψεις για ακρωτήρια και για την εξέλιξη ορισμένων ρημάτων*

A curious toponym in Kerkyra: Some thoughts on capes and the development of certain verbs

Abstract

One of the many capes of Corfu, located on its NW-coast is called *Δράστης* (*Drastis*) in the local modern Greek dialect. This article is an attempt to find out a plausible etymology for this name. The best explanation seems to be its etymology from ancient *ὕδραζω* (in Corfiot dialect: *δράζω*) or from its older form *ὕδραίνω* ‘to pour out water over’. *Δρῶ-άω* and post classical *δράστης* = Ionian *δρηστήρ* ‘free slave’ seems to be a less probable source, although a Doric *δράσας* ‘perpetrator’ (cf. the ancient aorist active participle *ὁ δράσας*) could fit, if an association is implied with *δρῶ* in its meaning ‘to execute rituals; to sacrifice’, which could be taken into consideration, given that the toponym had already been pagan. To corroborate the occurrence of an agent noun in *-της* similar formations to describe land or coast features are discussed, including phonetically or graphically misunderstood forms of *Δράστης*. Possible non-Greek origins are considered as well.

Key words: Geography, Greece, toponyms, islands, capes, verbs, homophones, paronyms

Τα ακρωτήρια της Κέρκυρας

Η Κέρκυρα χαρακτηρίζεται από μια σειρά κάβους και ακρωτήρια μεταξύ των οποίων, στον νότο, και η περίφημη *Λευκίμμη* ή *Λευκίμνη* (Θουκυδ.1.30.47), που διατήρησε την ονομασία της έως σήμερα, με τον δημώδη τύπο (το) Λεύκιμο. Και το ακρωτήριο *Κασσιόπη* (Πτολεμαίος) κατάφερε να σώσει το όνομά του, αλλά το νότιο ακρωτήριο *Αμφίπαγος* λέγεται σήμερα *Άσπρος Κάβος*, και ιταλ. *Capo Bianco*. Ο Παρτς [Partsch] (1892: 221) αναφέρει τον τύπο *Αμφίπυργος* και είναι επιφυλακτικός ως προς την ακριβή τοποθεσία του. Εκτός από την πιθανότητα ταύτισής του με τον *Ασπρόκαβο*, ίσως ταυτίζεται με το *Cap S. Angelo = Ακρωτήρι του Αγγέλου*¹. Ένα άλλο,

¹Ο σύλλογος «Δρομείς Νότιας Κέρκυρας», στην ιστοσελίδα του, παρέχει και τις εξής πρόσθετες πληροφορίες από ένα βιβλίο του Μ. Χρυσικόπουλου: «επί Ανδηγαυών ονομάζεται *Cavo Bianco* στον *Άπακρόν*, οι Βενετσιάνικοι χάρτες το αναφέρουν με το όνομα *Cavo Bianco* και ο Παρτς *Λευκό Ακρωτήριο* (σημείωση: μετάφραση ή υπήρχε και προτύτερα στον μεσαίωνα;). Στους σημερινούς ... χάρτες αναφέρεται με τα ονόματα *Άσπρα Βράχια*, *Αμφίπαγος* και *Ασπρόκαβος*». Ο Δημουλάς (2011: 85) αναφέρει τον τύπο *Άπακρον*. Και στη σ. 79-80 μας πληροφορεί ότι αυτό το ίδιο ακρωτήριο στα δυτικοανατολικά του χωριού Σπαρτερά κατά περιόδους λεγόταν και *Αρκούδα*, και τώρα *Αρκουδίλας*, και ότι μερικοί το ταυτίζουν με τον αρχαίο *Αμφίπαγο*. Τοπωνύμια με την κατάληξη *-ίλας* δηλώνουν φυτωνύμια, στην περίπτωση δε της τοποθεσίας αυτής η σημασία είναι *αρκουδόβατος*, *αρκουδόδεντρο* ή και *αρκουδοπούρναρο*. Και όντως, κατά τους Δρομείς, τα δύο πρώτα είδη ευδοκούν εκεί, στην ευρύτερη περιοχή της *Λευκίμμης*. Η πηγή αυτή αναφέρει και μια άλλη εκδοχή, σύνθεση των λέξεων *άκρον* και *δήλον* που σημαίνει φανερό με αναγραμματισμό των κ και ρ του πρώτου συνθετικού

βορειοδυτικό ακρωτήριο ονομαζόταν στην αρχαιότητα *Φαλακρόν* (Στράβων VII: 324) και, κατά τον Smith (1870: 669), τον 19ο αιώνα έλαβε τη (νεότερη) ονομασία *Κάβος Δράστη* (όπως λέγεται και σήμερα). Κατ' άλλους, το *Φαλακρόν* ήταν το δυτικό ακρωτήριο του νησιού, και ο Soustal (1981: 225) θεωρεί σημερινό διάδοχό του το «*Kar Kephali*»². Για το *Καβο-Κεφάλι* δεν υπάρχει λήμμα στο έργο του Δημουλά, αλλά ο τελευταίος αναφέρει (2011: 42) ότι το παρεκκλήσι των Αρχαγγέλων και το *Castrum Sancti Angeli*, δηλαδή το *Αγγελόκαστρο*, τοποθεσίες πάνω από την *Παλαιοκαστρίτσα*, βρίσκονται στην ευρύτερη τοποθεσία που, από πολλούς, ταυτίζεται με το *Φαλακρόν* των αρχαίων. Η ταύτιση δεν είναι κοινή σε όλες τις πηγές που μπορεί κανείς να συμβουλευτεί³. Ο Smith ισχυρίζεται ότι οι αρχαίοι συγγραφείς ανέφεραν τέσσερα ακρωτήρια της Κέρκυρας, προφανώς τα γνωστότερα στους ναυτικούς και τα πιο εντυπωσιακά ως προς τη γεωμορφολογία τους. Συνολικά στο χάρτη «*Korfu Kerkura Corfoe 1:50.000*» των εκδόσεων Freytag & Berndt σημειώνονται 43 ακρωτήρια, μερικά από τα οποία μάλλον δεν βρίσκονται σε πολύ χτυπητά σημεία. Σκοπός της παρούσας συμβολής είναι να ερμηνεύσουμε το έτυμο του τοπωνυμίου *Κάβο-Δράστη* που βρίσκεται στην βορειοδυτική γωνιά του νησιού. Αναζητούσα την αρχαία ονομασία του ακρωτηρίου αυτού, αλλά μέχρι σήμερα χωρίς επιτυχία, μολοντί το γεωγραφικό σημείο αυτό εξέχει περισσότερο σε σύγκριση με άλλα ακρωτήρια των οποίων τις ονομασίες γνωρίζουμε δια μέσου των αιώνων. Ίσως δεν είχε μεγάλη σημασία για το εμπόριο, αλλά θα περίμενε κανείς να αποτελούσε σημείο προσανατολισμού και αποφυγής ναυαγίων για τους ναυτικούς. Να είχε άραγε κάποιο αρχαίο όνομα που, κατά σύμπτωση, δεν μας παραδίδεται; Σε μια συλλογή κειμένων από ελληνικούς πορτολάνους του 16ου και 17ου αιώνα, η περιοχή των Κορυφών περιγράφεται μεν, αλλά το όνομα *Δράστης* δεν αναφέρεται εκεί.

[σημείωση W. Voigt: μήπως *Άκρα Δήλη > *Άκραδήλα;], επομένως φανερό ακρωτήριο σε αντίθεση με το ακρωτήριο *Λεύκιμμα άκρα* (*Αλωνάκι*), που δεν είναι ορατό, σε σχέση του χαμηλού με τη θάλασσα, υψομέτρου του. Αν κανείς θεωρήσει την ονομασία του Παρτς *Αρκοδίλλα* σωστή ίσως οδηγηθεί, κατά τον Χρυσικόπουλο, και σε μία τρίτη εκδοχή προέλευσης του ονόματος του τοπωνυμίου, που θέλει το τοπωνύμιο να είναι σύνθετο από τις λέξεις *άρκος*, που σημαίνει τόπος άμυνας, και *δήλον*, χώρος δηλαδή κατάλληλος για άμυνα, για προφύλαξη, φυσικά με -η- και ένα -λ-, δηλαδή *Αρκοδήλας*. Ο χάρτης Freytag-Berndt περιέχει όμως τον τύπο *Αρκοδούλα*. Δεν ξέρω κατά πόσον εμπλέκονται συνειρμοί με το επίθετο *δήλος*, αλλά θυμίζει τουλάχιστον τοπωνύμια όπως η *Δήλος*, το *Δήλιον* που συσχετίζονται με λαμπρούς τόπους και τον θεό του φωτός Απόλλωνα. Εδώ το επίθετο *δήλος*, εκτός από τη σημασία «ορατός», μπορεί να αναφέρεται και στο λαμπερό άσπρο χρώμα που χαρακτηρίζει εκείνα τα βράχια. Συμπεραίνο, σύμφωνα με τις παραπάνω πηγές, ότι, αν θεωρήσουμε κερκυραϊκά άλλα τοπωνύμια όπως *Πρινίλας*, η συσχέτιση με τα *άρκος*, *αρκούδα*, *αρκούδι* φαίνεται πιο πειστική.

² Δεν ξέρω αν μπορούμε να εντοπίσουμε, λόγω κοινών φθόγγων, κάποια επιβίωση του *Φαλακρόν* στο (*Κε*)*φάλι* + *άκρον*. Οι συνηθισμένοι τύποι είναι πάντως *Καβοκεφαλή* και *Κάβο Κεφάλι*. Άλλωστε, το *Φαλακρό*, όπως και το αντίστοιχο επίθετο, ως ονομασία ακρωτηρίων διασώζεται και στη νεοελληνική, πβ. *Φαρακλό* ή *Φαλακρό*, ακρωτήριο στη Β ακτή της Λήμνου, βλ. Σταματελάτος και Βάμβα-Σταματελάτου (2001: 765).

³ Η αρχαία ονομασία *Αμφίπαγος*, αφενός, όπως φαίνεται, ταυτίζεται με τον νότιο *Ασπρόκαβο*, αφετέρου με ένα ακρωτήριο στη βορειοδυτική Κέρκυρα. Ο Δημουλάς (2011: 70) το τοποθετεί στην περιοχή του *Αρίλα* που «ήταν πετρώδης και από τις δυο μεριές». Το *αμφί* ως πρόθεση και πρόθημα εξαφανίστηκε νωρίς από τον ελληνικό προφορικό λόγο (βλ. τα ελάχιστα κατάλοιπα στον Andriotis (1974: 92–93), γιατί δεν μας παραξενεύει που ένας τύπος **Αφίπα(γ)ος*, έχοντας χάσει την σημασιολογική του διαφάνεια, δεν επιβίωσε. Σχετικά με τη θέση του ακρωτηρίου αυτού ίσως δεν είναι χωρίς σημασία ότι, στην ευρύτερη περιοχή, υπάρχει και σήμερα ένα χωριό που, κατά τον Δημουλά (2011: 254εξ.), λέγεται *Πάγοι*, ενώ μαρτυρούνται και τύποι με τροποποιημένο το αρχικό σύμφωνο από επίδραση τελικών συμφώνων προηγούμενων λέξεων (π.χ. άρθρων: *Μπάγοι*, *Σπάγοι* και βρίσκεται κοντά στον όρμο του *Αγίου Γεωργίου*. Το τοπωνύμιο εδώ κράτησε την αρχαία σημασία του, δηλαδή «πέτρα, βράχος». Αλλά δεν αποτελεί, ασφαλώς, πλήρη απόδειξη για όσα συζητάμε, επειδή το *πάγος* ήταν μια πολύ συχνή λέξη.

Ομολογουμένως, οι παλιότεροι χάρτες του μεσαίωνα και της αναγέννησης αποτυπώνουν μόνο σε αδρές γραμμές, και με αρκετές παραμορφώσεις, τα νησιά και τις στεριές. Το Μουσείο της Κέρκυρας παρουσιάζει στο διαδίκτυο μία συλλογή ιστορικών χαρτών⁴. Αρκετοί χάρτες από το δεύτερο μισό του 16ου αιώνα, όπως του Nelli (1570), δεν περιέχουν κανένα όνομα στο σημείο όπου θα έπρεπε να βρίσκεται το ακρωτήριό μας. Και αυτό που, σε ιστορικούς χάρτες, φαίνεται να ήταν η βορειοδυτική γωνιά της Κέρκυρας, σήμερα θα αντιστοιχούσε σε σημεία είτε πιο βορειοανατολικά είτε πιο νοτιοδυτικά από τον Κάβο-Δράστη. Αυτό το γεγονός μπορεί να εξηγήσει και μερικές συγχύσεις μεταξύ ακρωτηρίων και των ονομασιών τους είτε της αρχαιότητας είτε νεότερων χρόνων. Οι Soustal & Koder (1981: 149) αναφέρουν την ονομασία *Drastis* μόνο σ' ένα άλλο λήμμα (στο λήμμα «Ερεικούσσα») και, μάλιστα, χωρίς να προσθέσουν οτιδήποτε σχετικά με αυτή. Σε παλιότερους χάρτες συνήθως καταγράφονται τα ακρωτήρια *Σιδάρι* και *Κασσιόπη*. Τον *C. Drasti* αναφέρει στο χάρτη *Carte de la Grèce et de l'Archipel Dressée par Mgr. Lapie* που εκδόθηκε το 1838 στο Παρίσι και παρατίθεται στο Σφυροέρας, Αβραμέα, & Ασδραχάς (1985: 246–247), αλλά ενδέχεται να υπάρχουν πιο πρώιμοι χάρτες ή έγγραφα της Ενετοκρατίας⁵.

Ο Καβο-Δράστης ή Αραστής < άράσσω, αράζω;

Στο διεξοδικό του έργο για τους τόπους και τα τοπωνύμια της Κέρκυρας, ο Δημουλάς (2011: 128) περιγράφει το ακρωτήρι εκείνο λέγοντας ότι πρόκειται «κατ' ουσίαν για απότομο λείο βράχο από μαλακά πετρώματα (Ψαμμόλιθο) που δημιουργεί φιόρδ» και ότι αποτελεί ένα «τοπίο ιδιαίτερης ομορφιάς». Η ερμηνεία του προβληματίζει τον αναγνώστη: «Λέγεται και *Αραστής*» < αρχ. ελλ. ρ. *αράσσω* 'συντρίβω, κατακρημνίζω' «λόγω του φυσικού του αναγλύφου». Τον τύπο με *Αρ-* δεν τον έχω συναντήσει ως τώρα σε κανένα άλλο έργο ή χάρτη για την Κέρκυρα. Ίσως η σχετική μετατροπή να οφείλεται σε παράκουσμα ή μεθερμηνεία/ παρετυμολογία. Ας θυμηθούμε ότι στο λεξικό Κριαρά (1974) λ. *δράσσω* II αναφέρεται ένα χωρίο του Σαχλίκη *δράσσει* στ. 229 της έκδοσης Wagner: ο Ξανθουδίδης το διόρθωσε στο *αράσσει*. Δεν αποκλείεται το κεφαλαίο Α να το πέρασε κανείς για Δ ή αντίστροφα, λόγω του παρόμοιου σχήματός τους. Αν συνέβη κάτι τέτοιο, τότε είτε το Α είτε το Δ θα ήταν αρκτικό, ίσως ένα από τα δύο οφειλόταν σε λανθασμένη ανάγνωση. Θα αναφερόταν ίσως στη νησίδα που βρίσκεται σε μικρή απόσταση βορειοδυτικά του ακρωτηρίου επειδή είναι χωριστή από αυτό. Δεν ξέρουμε τι ακριβώς θέλει να πει ο Δημουλάς με το «Λέγεται και *Αραστής*». Πρέπει τουλάχιστον να εξετάσουμε εάν τυχόν πρόκειται για αληθινή παραλλαγή του τοπωνυμίου. Εννοεί άραγε ότι το άκουσε να προφέρεται έτσι από κατοίκους εκείνης της περιοχής ή άλλης περιοχής στην Κέρκυρα; Εδώ προκύπτει πρόβλημα, γιατί θα περιμέναμε τη μορφή *Αράκτης (< *αράσσω*, *ήραζα*, *άραζις*, *πβ.*

⁴ Πολλές εικόνες χαρτών βλ. στον ιστότοπο <https://www.corfu-museum.gr/index.php/en/diavaste-perissotera-arthra-gia-istoria/328-historical-corfu-maps-and-topographical> (ανακτήθηκε στις 6/10/2020).

⁵Μια φωτογραφία του ακρωτηρίου συναντά κανείς στον παραπάνω χάρτη Freytag-Berndt. Ο συγγραφέας της παρούσας μελέτης είδε τον τόπο από απόσταση, από το *Σιδάρι*, όπου οι σχηματισμοί της ακτής είναι παρόμοιοι με εκείνους στον *Κάβο Δράστη*. Για να αποκομίσει κανείς μια επαρκή εντύπωση για τον τόπο συνιστάται ένα βίντεο του τουριστικού οργανισμού Altercorfu, διαθέσιμο στο διαδίκτυο (βλ. ιστοσελίδες <http://www.altercorfu.com/el/2014-08-11-16-10-19/oikologikos-tourismos/akrotirio-rastisis> και <http://www.altercorfu.com/images/drastis-stathis.jpg> (και οι δύο ανακτήθηκαν στις 6/10/2020). Παρακαλούνται οι αναγνώστες που έχουν τυχόν περισσότερες πληροφορίες για το ζήτημα να επικοινωνούν με τον συγγραφέα του παρόντος άρθρου στην ηλεκτρονική διεύθυνση που αναγράφεται κάτω από τον τίτλο.

κατ-αράκτης εάν από το κατ-αράσσω) και όχι Αραστής. Το αράκτης των Liddell, Scott, & Jones (στο εξής: LSJ) δεν έχει, κατά τα άλλα, καμμία σχέση με την υπό συζήτηση λέξη. Αυτό δεν αποτελεί ωστόσο εμπόδιο για την ετυμολόγηση από το *αράσσω*, διότι το *ήραζα* θα μπορούσε να είχε και παράλληλο τύπο *ήρασα, όπως *βαστάζω εβάστασα* = *εβάσταξα* και *ήραξα* = *ήρασα*. Για τη διτυπία *αράκτης* *αραστής πβ. Δημητράκος στο λ. *άραγμα άρασμα* δημ. ‘αραξοβόλι караβοστάσι’ τα αρχαία *συρικτής συριστής*, και ως προς τη θέση του τόνου πβ. ουσιαστικά όπως *κριτής*, *υποκριτής*, αλλά *συγκρίτης*, *όνειροκριτής*, *πλανήτης*, *αγύρτης*, *όδύρτης*, *διώκτης*, *έρε(ι)κτης*, *κεκράκτης* (βλ. οικεία λήμματα LSJ). Η πολυσημία του ρήματος *αράσσω* *αράζω* που περιλαμβάνει «ήπιες» και «επιθετικές» έννοιες μας επιβάλλει λίγη προσοχή στην εξακρίβωση της συγκεκριμένης σημασίας.

Και αλλού ακρωτήρια φέρουν ονόματα από τη ρίζα του *αράσσω*. Αρκεί να αναλογιστούμε τον *Αραζο*, τη βορειοδυτική άκρη της Πελοποννήσου. Προφανώς, τέτοια βραχώδη σημεία (ακόμη και με υφάλους στην κοντινή θάλασσα) ήταν επικίνδυνα, γιατί ήταν εύκολο να προκαλέσουν ναυάγια. Επομένως, η ονοματοδοσία θα οφείλεται στη σημασία ‘συντρίβω’, ή μάλλον στη σημασία ‘αγκυροβολώ’, διότι η σημασία ‘(πλοίο που) αράζει, δένει στο κρηπίδωμα’ δεν φαίνεται κατάλληλη για ένα μέρος όπου δεν έχει κάποιο λιμάνι χτισμένο και όπου η μορφή της ακτής δεν καθιστά εύκολη την προσγείωση⁶. Στο χάρτη του Gerard van Keulen († 1726) το βορειοδυτικό άκρο ονομάζεται *C(aro) Bianco*, και όπως το άλλο ακρωτήριο με το ίδιο όνομα στο αντίθετο τέρμα του νησιού, έλαβε το όνομά του από το χρώμα ενός μέρους των πετρωμάτων του, ενώ μερικά κοιτάσματα είναι γκριζα, γαλαζωπά ή κίτρινα. Στον ίδιο χάρτη ανάμεσα στην *Άκρα Δράστη* και στην *Άκρα Αποτρυπωτή* (κοντά στο Σιδάρι) που έχει παρόμοιες προεξοχές ο van Keulen σημειώνει, όπως και σε άλλα σημεία μπροστά στις ακτές της Κέρκυρας, μίαν *άγκυρα*, προφανώς για να χαρακτηρίσει έναν όρμο, κατάλληλο ως αγκυροβόλιο. Παρόμοιες προεξοχές με συστατικά άργιλλο, μάρμα και άμμο υπάρχουν και νοτιοδυτικά του *Δράστη* μέχρι τους Αυλιώτες. Θεωρητικά λοιπόν το *Αραστής *Αράστης *Αράκτης προκειμένου να ήταν ο αρχικός τύπος της ονομασίας θα μπορούσε να χαρακτηρίσει ένα μέρος κατάλληλο για αραξοβόλι, για άραγμα σε όρμο. Αλλά και μία άλλη σημασία δεν αποκλείεται. Την αναφέρει ο Γεωργακάς (2005) λ. *αράζω* «το καράβι άραξε στην ξέρα the ship ran aground on the reef».

Δράστης και παράλληλα ονόματα ακρωτηρίων σε -της από ρήματα

Εκ πρώτης όψεως το όνομα φαίνεται να προέρχεται από το ουσ. ο *δράστης*, τ.έ. το πρόσωπο που δρα, που εκτελεί κάποια *δραστηριότητα*. Επειδή το *δρω* σήμερα υπάρχει μόνο ως λόγια λέξη, μια τέτοια ονομασία θα συνιστούσε αρχαϊσμό – και το

⁶ Ο Pape (1911: 114) αναφέρει ένα άλλο όνομα του θεσσαλικού Πηνειού: *Αράξη*, που, όπως φαίνεται, σχετίζεται με τη γρήγορη ροή του που μπορεί να καταστρέφει τις όχθες ή να παρασύρει ζώα ή ανθρώπους που προσπαθούν να τον διασχίσουν. Ενώ η ΒΔ γωνιά της Κέρκυρας με το ακρωτήριο *Δράστη* και παρόμοιες προεξοχές μέχρι το *Σιδάρι* δεν ήταν κατάλληλη για επιβίβαση και φόρτωση πλοίων και ναυτιλία, υπήρχαν κατά τον Παρτς [Partsch] (1892) λιμάνια πιο ανατολικά στον *Αγ. Γεώργιο της Ρόδας*. Σε αντίθεση προς μια ονομασία όπως *Αραζο* φαίνεται να βρίσκεται η ονομασία του οικισμού *Απραός* (< *απραγός* < *απραγής* ‘αδρανής’ < *πράττω*) με έναν έρημο όρμο που χρησίμευε και ως καταφύγιο ψαράδων. *Απραός* ‘αδαής, χωρίς πείρα’ είναι και λέξη της κορφιώτικης διαλέκτου στο Γλωσσάρι του Χυτήρη (1992: 29). Ο Δημουλάς (2011: 76) παραπέμπει και σε άλλη ετυμολόγηση: *πελασγ. παραός* ‘αετός’, αλλά η ίδια η ύπαρξη «πελασγικής» γλώσσας είναι τουλάχιστον αβέβαιη. Αν και η ΒΔ γωνιά της Κέρκυρας με το ακρωτήριο *Δράστη* και παρόμοιες προεξοχές μέχρι το *Σιδάρι* βορειοανατολικά και μέχρι το δεν ήταν κατάλληλες για επιβίβαση και φόρτωση πλοίων και ναυτιλία, υπήρχαν, κατά τον Παρτς (1892), λιμάνια πιο ανατολικά, στον *Αγ. Γεώργιο της Ρόδας*.

ιδίωμα της Κέρκυρας έχει πράγματι αρκετούς αρχαϊσμούς. Τι νόημα όμως θα είχε άραγε το *Δράστης* σ' αυτό το φυσικό περιβάλλον στην ακρογιαλιά αυτού του μεγάλου νησιού, σε μια αποτόμη και πλούσια σε όρμους ακτή, που σχηματίζεται από ψηλά άσπρα ή κιτρινωπά βράχια από αμμόλιθο ή ασβέστολιθο; Πιο λεπτομερώς περιγράφει το ακρωτήριο ο Παρτς (1892: 67–68), που αναφέρει την ονομασία ως *Drasti* και *Δράστι*. Υποθέτω ότι ταυτίζεται με τον τύπο *Δράστη*, τη νεότερη γενική ενικού (του) *δράστη* = αρχ. (του) *δράστου*. Λιγότερο πιθανό είναι να πρόκειται για ουδέτερο: το **Δράστι(ο)ν*. Από τα χαρακτηριστικά που αναφέρει ο Παρτς, άξια προσοχής είναι τα εξής: «έδαφος αργιλώδες και υδατοσταγές» και «στίλβουσα και υδροσταγής και είναι στίλβουσα και απότομος διατί η κυματωγή καταστρέφουσα αδιαλείπτως την κυανήν της ακτής μάργαν επιφέρει συχνάς καταπτώσεις των χαυνών και αμμωδών όγκων».

Πρόκειται πράγματι για τη λέξη *δράστης*, άρα για διάσωση κάποιου αρχαισμού; Αν η ονομασία *Δράστης* χρονολογείται από την αρχαιότητα, θα ήταν ένα από τα αρχαία ονόματα που διασώθηκαν στην Κέρκυρα χωρίς να τεκμηριωθεί πριν από τη νεότερη εποχή. Στις ονομασίες που επιβιώνουν συναριθμούνται π.χ. τα *Αρακλής/ Έγριπος*, *Βίστωνας (Ιστώνη⁷)*, *Αλλανίδι* (Δημουλάς 2011: 335), ίσως δε και τα *Έρμονες*, *Ρόπα* (πεδιάδα), *Πάγοι*, *Αργάνα*, *Άργος*, καθώς και τα ονόματα των γειτονικών νησιών *Οθωνοί*, *Ερεικούσσα* ή *Ερείκουσα*, και *Παζοί*.

Όχι ως ονομασίες κάβου ή θέσης στο όλο τοπίο, αλλά ως ονομασίες – πρέπει να τονιστεί – μικρών, συχνά ακατοίκητων, νησιών και βραχονησίδων, παρόμοια ουσιαστικά που σχηματίζονται με το επίθημα *-της* (θηλ. *-τρα*) και παράγονται από ρήματα τεκμηριώνονται στα ευρετήρια του έργου του Σκανδαλίδη (2001: 361εξ.) για τον νησιωτικό μικρόκοσμο του Αιγαίου. Εκεί ανακαλύπτουμε, σε ένα πλαίσιο υδρωνυμίας, ονομασίες όπως *Δείκτης* (περιοχή Λέσβου), *Γκέρτης* (Χίου), *Δέτης* (Πάρου), *Πλανήτης* (Τήνου), *Δύτης* (Κυθήρων), *Διακόφτης* (Καρπάθου), *Διαβάτες* (Θρακικού Πελάγους, Σύμης), *Κουκίστρα* (Ευβοϊκού Κόλπου).

Στην ανατολική Αττική υπάρχει το τοπωνύμιο *Ράφτης* και, σε λόγια ορθογράφηση, *Ράπτης* (ο συγγραφέας το ετυμολογεί από το *ρήγνυμι*, μέσω του τύπου *Ράχτης* < *ράσσω*, *ρήσσω* παραλλαγή του *ρήγνυμι*, πβ. *ρίπτω* > *ρίφτω* > *ρίχτω* > *ρίχνω*). Ως *Ξωρίχτι* (< *εξωρίχτης*) και όχι *Ξορύχτι(ον)* αναφέρει ο Συμεωνίδης (2010β: 1057) την ονομασία ενός παράλιου χωριού στη Μαγνησία: «σημείο όπου πεφτουν έξω τα πλοία, σημείο ναυαγίων», που σχετίζεται με την καταστροφή του περσικού στόλου του Ξέρξη. Ο *ρήκτης* στα αρχαία ελληνικά ήταν εκείνος που σπάει, και ειδικά ένας σεισμός που αφήνει ρωγμές στη γη. Η λέξη αυτή είχε και τη σημασία 'σεισμός που σκίζει, ανοίγει τη γη/ το έδαφος' (πβ. Άριστοτέλους, *Περὶ Κόσμου* 198:15 και Λύδου, *Ostenta* 34). *Ρίχτης*, ή μάλλον *ρήχτης*, λέγεται ένα φαράγγι στην ανατολική Κρήτη, που ίσως ετυμολογείται επίσης από το *ρήγνυμι*, άρα 'τόπος όπου το έδαφος είναι σκισμένο, έχει ρωγμές' και, αν λάβουμε υπόψη τους εκεί *καταρράκτες*, ίσως να εξηγείται ικανοποιητικά η παρετυμολογική συσχέτιση προς το *ρίχνω*, άρα 'τόπος όπου ρίχνονται τα νερά'. Είναι άραγε δυνατόν να υπήρχε και σημασία παθητική, δηλαδή 'τόπος όπου μπορούσε να πέσει ή να γκρεμιστεί κανείς στην άβυσσο'; Αλλά ακόμα και κάποιος τύπος *ρύχτης < *ορύκτης* < *ορύσσω* 'σκάβω, χαράσσω' δεν θα φαινόταν εντελώς άτοπο ως ονομασία φαραγγιού.

⁷ Πιθανώς το *Βίστωνας* σχετίζεται, κατά τον Δημουλά (2011: 99-100) με το φύλο των *Βιστώνων* που έρχονταν από τη Μικρασία ή τη Θράκη στην Κέρκυρα και επίσης με το όνομα του όρους Ιστώνη το οποίο ανέφερε και ο Θουκυδίδης. Αν στο *Βίστωνας* δεν πρόκειται για αποφυγή χασμωδίας (στα: *οι-Ιστώνες/ ο-Ιστώνας/ η-Ιστώνη*) μπορεί επίσης να είναι επίβρωση ενός φθόγγου που στην αρχαία ελληνική αρχικά αρθρωνόταν ως δίγαμμα, αλλά στην αττική της κλασικής εποχής είχε αποσιωπηθεί.

Ένας θηλυκός τύπος είναι η ονομασία *Λούστρα* ‘λάκκος με νερό όπου λούζονται τα γουρούνια, λάσπη, βούρκος’, αν δεν πρόκειται για αρομουνική ή αλβανική λέξη (Συμεωνίδης 2010α: 845).

Στην Ικαρία, κοντά στο χωριό *Ξυλόσυρτος*, υπάρχει η παραλία *Ξυλοσύρτης* (άραγε μαζεύονταν εκεί ξύλα από ναυάγια στον γιαλό ή παρέσυρε ξύλα εκεί κάποιο ρέμα από ψηλότερα μέρη;). Από χάρτες νησιών ας αναφερθούν και τα *Τραγουδιστής* (Σίφνος), *Φανόφτης*: βουνό ΝΑ Σκύρος, ακρ. *Αποκλίστρια*: ακρ. ΝΑ Σκύρος (< κλεί(ν)ω, κλύζω, κλίνω;). Κάποια παρομοίωση θα βρίσκεται στην αφετηρία της ονομασίας του ακρωτηρίου *Βρακοζώστη* στην ανατολική ακτή της Σερίφου (ακρωτήριο που μοιάζει με άνθρωπο ζωσμένο βρακιά; πβ. βρακοζώνα).

Θα ήταν πάρα πολύ τολμηρή η εκδοχή να ήταν τόπος *δρωμένων* ή θυσιών σε κάποιο επιβλητικό φυσικό τοπίο. Ίσως να ήταν κάποιος τόπος όπου θα γίνονταν θυσίες στον Ποσειδώνα ή σε άλλες θεότητες. Πιο τολμηρό είναι να υποθέσει κανείς ότι ήταν τόπος θυσίας όπου θυσιάζονταν είτε ζώα είτε άνθρωποι που γκρεμίζονταν από το χείλος του βράχου στη θάλασσα. Μέχρι στιγμής ο συγγραφέας του παρόντος δεν μπόρεσε να διαπιστώσει αν υπήρχαν στην περιοχή του *Κάβου Δράστη* αρχαία ιερά ή αν τελούνταν *δρώμενα* εκεί στο ύπαιθρο⁸. Θα μπορούσε η ονομασία να οφείλεται και σε εγκληματίες (: *δράσται*) που κρύβονταν σε κείνη την ερημιά της βόρειας απότομης ακτής του νησιού, αν δεν θέλουμε να φανταστούμε ότι τους γκρέμιζαν εκεί στο βυθό.

Δράστης < δρω ή δράσσομαι, (α)δράχτω;

Το Λεξικό του Sophocles, στο λήμμα *δράστης*, παραδίδει μια σημασία κάπως διαφορετική: ‘violent, highly-tempered person’, μία σημασία που βρίσκεται στα *Αποφθέγματα των Πατέρων* 148^A, αρχές του 6ου αι. μ.Χ. Εδώ η σημασία «ενεργητικός, δραστικός» φαίνεται να κινήθηκε προς την πιο σύγχρονη, εκείνη του (εγκληματικού) *δράστη*, που ασκεί βία ή διαπράττει ανθρωποκτονία εν βρασμώ ψυχής. Το κερκυραϊκό *δραχτικά* ‘με βιασύνη, με λαιμαργία’ που αναφέρει ο Χυτήρης

⁸ Γνωρίζουμε βέβαια τέτοια ακρωτήρια με ναούς και ιερά όπως του Ποσειδώνα στο *Σούνιο*, καθώς και ένα άλλο της Ήρας, το *Caro Colonna*, κοντά στον *Κρότωνα* της Μεγάλης Ελλάδας, το ιερό στην ακρόπολη της *Λίνδου* στη *Ρόδο*. Το Ασκληπιείο της Κω είναι εγκατεστημένο σε ύψωμα απ’ όπου ανοίγεται μεγαλειώδες το πανόραμα της Μεσογείου. Παρόμοια τοποθεσία έχει και ο *Βωμός* της *Περγάμου*. Παραθαλάσσια ήταν και το *Δήλιον*, ιερό του Απόλλωνα, αλλά και το ιερό του *Λαφυστίου Δία* στην Άλο (Θεσσαλία), ενώ το ορεινό ιερό του στους Δελφούς απέχει χιλιόμετρα από τον Κορινθιακό Κόλπο. Και το *Πτόν*, άλλο ιερό του Απόλλωνα, βρίσκεται σε βουνοκορφή. Τον *Ποσειδώνα* τον λάτρευαν σε ναό πάνω στο *Ταίναρο*. Η πόλη και τα ιερά της *Κνίδου* βρίσκονταν κοντά στο *Τριόπιο Ακρωτήριο*. Στον Άθω ήταν το ιερό της Άρτεμης. Στο *Λύκαιον* όρος βρισκόταν περίφημο ιερό του Δία, με δήθεν ανθρωποθυσίες. Στον Lauffer (1989: 287), στο λήμμα *Juchtas* (*Γιούχτας*), ορεινό ιερό της μινωικής εποχής που καταστράφηκε από σεισμό γύρω στο 1600 π.Χ., αναφέρονται κατάλοιπα ανθρωποθυσίας. Ο Otto (1933: 397) π.χ. μνημονεύει τη θυσία του Πενθέα στον *Διόνυσο*, αλλά και θυσίες στις Βάκχες του Ευριπίδη που διεξάγονταν προς τιμήν του Διονύσου (στ. 945–950 και 1070–1075). Η ίδια, γράφοντας για ανασκαφές στο ακρωτήριο στη *Νότια Θήρα*, αναφέρει έναν βωμό, γεγονός που δείχνει τη θρησκευτική σημασία των ακρωτηρίων. Στο νησί της *Τενέδου* θυσιάζονταν μοσχάρια στον θεό *Διόνυσο Ανθρωπορραίστη*. Ο Burekhardt (1977 I: 37–38) αναφέρει ότι οι *Λευκαδίτες* από τον *βράχο-ακρωτήριο Λευκάτης*-ας είχαν το έθιμο να ρίχνουν κάθε χρόνο έναν κακούργο, που αμέσως μετά προσπαθούσαν να τον σώσουν δήθεν για να μην επεκταθεί η σκοτεινή μαγεία του τόπου, ένα είδος πλέον μη θανάσιμης θυσίας. Σε άλλα μέρη της Ευρώπης ειδωλολατρικά ιερά δημιουργήθηκαν στο βραχώδες νησί *Helgoland* (προς τιμήν του θεού *Fosithe*), και στο *Kap Arkona* (άσπρος ασβεστόλιθος) στο νησί του *Rügen* (προς τιμήν του σλαβικού θεού *Svantovid*).

(1992: 52), καθώς και το ίδιο επίρρημα του θεσπρωτικού ιδιώματος που σημαίνει ‘επιταχτικά’ στον Μπόγκα (1966: 121) και μεν προέρχεται από το *δράχνω* < *δράζω* < *δράσσω*/-ομαι, αλλά εμφανίζει σημασιολογική σύγκλιση προς το *δραστικός* γύρω από τις σημασίες «ενεργός, δυνατός, ισχυρός, βίαιος, σκληρός, σφοδρός, βιαστικός». Η λ. *δραξιά* στην Κύπρο εμφανίζεται και υπό τον τύπο *δραξιά* = *δρασιά* (‘*δραξιά*, *δράκα*: στοίβα τρυγημένου σταφυλιού’) (Παπαγγέλου 2001: 267), πράγμα που δείχνει την εύκολη εναλλαγή μεταξύ *δρασ*- και *δραξ*-. Έτσι δεν μας εκπλήττει πάρα πολύ ο τύπος *εδράζασιν* = *έδρασαν* στον Φλώριο στ. 1734 που αναφέρει ο Κριαράς (1974 λ. *δρω*) Και ο (α)*δράχτης* ή *αρπάχτης*, ‘κλέφτης’, αν αφαιρεί κάτι από άλλους παράνομα ή με τη βία είναι ταυτόχρονα ένας *δράσας*, *δράστης*, με τη μεταγενέστερη και σύγχρονη σημασία. Υπενθυμίζουμε κατά τ’ άλλα και την παρήχηση *δρασ(τ)*-/βρασ(τ)-. Μία δυνατότητα θα ήταν να παρετυμολογήθηκε, για τους παραπάνω λόγους, ένα αρχικό *δράκτης* ή *δράχτης* προς το *δράστης* ως περιγραφή της άγριας ακρογιαλιάς όπου εύκολα τσακίζονται καράβια. Η μετάβαση [s] > [ks] διευκολύνεται και από το συνώνυμο *άρπαστής* = *άρπάκτης* που εμφανίζει [s] μολονότι το θέμα λήγει σε [ks]: *άρπαξ* > *άρπαγή* και, επομένως, παλαιότερο ήταν το *άρπάκτης*. Η πρόταση είναι μία καθαρή πιθανολογία και βασίζεται μόνο στο ότι *δρω* σημαίνει και ‘θύειν’ (ΗΣύχιος), *δράσις*, ‘θύσια’. Όπως εξάλλου μας πληροφορεί το λεξικό του Herwerden, *δράζων* λεγόταν στη Σικελία ένα ιερόν «εις ὃ οἱ γεωργοὶ εὐχὰς ἔπεμπον. ὅθεν καὶ *δράσοντες* (*δράζοντες* Schmidt) ἐκλήθησαν». Στον Stephanus, Thesaurus στο λήμμα *δράζων* πληροφορούμαστε ότι δήλωνε εκείνους που, κατά τις παγανιστικές γιορτές, *άδραχναν* φρούτα κρεμάσμενα από κλαδιά. Η γραφή *δρασ*- οδηγεί στο ‘εκτελώ’, και ειδικότερα ‘θύω, θυσιάζω’, ενώ *δραξ*- παραπέμπει στο *δράσσομαι* *δράσσω* νεοελλ. (α)*δράχνω*. Όμως, η παρωνυμία και (από τη στιγμή που το -σσ- συνέπεσε ηχητικά με το -σ-) η ομοιογένεια προξενούσε όλο και περισσότερη σύγχυση μεταξύ των δύο ρημάτων. Στο ελληνολατινικό γλωσσάριο του Κυρίλλου, το *δράκτης* αποδίδεται ως *efficax*⁹.

Δράστης < δρω ή διδράσκω;

Δράστας – επικός και ιωνικός τύπος ήταν *δρηστήρ* – βρίσκεται ως «δούλος» στον Πίνδαρο (Πύθια IV:287). Οι LSJ ερμηνεύουν ‘labourer, workman’, και το *δρηστεύω* ‘perform rites (θεοί)’. Δεν αποκλείεται να σήμαινε ήδη ‘αυτός που διέπραξε κάτι κακό, ένα έγκλημα’, αλλά το λεξικό περιέχει μόνο την μετοχή *ὁ δράσας*, με τη συγκεκριμένη σημασία. Η πιθανότητα να μην προέρχεται από το *δρω*-*άω* ‘πράττω’, αλλά από το *διδράσκω* ‘τρέχω, δραπετεύω’ φαίνεται πολύ μικρή. Αλλά και η σημασία ‘τόπος όπου κάποιος προσπαθούσε να καταφύγει ή δραπετεύσει’ ή ‘τόπος ενός

⁹ Ο Valckenaer (1822: 79), στην έκδοσή του Αμμονίου, αναφερόμενος σε *Δράκτης Efficax*. *Δραστικός* Agens στο γλωσσάριο του Κυρίλλου, προτείνει, την ανάγνωση *δράστης agens* αντί για *δράκτης*, γιατί πρόκειται προφανώς για διαφοροποίηση του *δράστης* από το *δραστικός efficax*, ανταλλάσσοντας ταυτόχρονα και τη θέση των ερμηνευμάτων. Αλλά το λάθος μπορεί να ανταποκρίνεται σε τύπο της λέξης που λεγόταν πραγματικά λόγω της σύγχυσης που περιγράψαμε. Για τη λανθασμένη εναλλαγή μεταξύ *δρασ*- και *δραξ*-ας αναφερθεί το *δράστην* ‘κόφινον’ του Ησυχίου, δηλαδή δοχείο είτε για δράκες, καρπούς ή άλλα πράγματα που *δράχνει*, είτε γιατί το *δράχνει* κανείς; Ίσως επιβεβαιώνεται από το ποντιακό *αδραχτερόν* ‘καλαθίσκος, κοφίνι’ < *αδράχτιν* < ελληνιστ. *ατράκτιον* μήπως υπήρχε παρετυμολογική επίδραση από το *δράχνω* > *αδράχνω*, γιατί το εργαλείο βοηθάει στην άντληση, στο «πιάσιμο» μιας ποσότητας νερού από πηγάδι. Η *άτρακτος* > *αδράχτι* για γνέσιμο παρέχει εξίσου μια σημασιολογική γέφυρα με το ύφασμα. Και πάλιν μοιάζει με τη λ. *δρακτόν* ‘small vase’, για την οποία οι Liddell-Scott αναφέρουν δύο τεκμήρια. Το *δρακ*- εδώ ίσως να αφορά τις λαβές του δοχείου ή το γεγονός ότι εύκολα το *δράχνει* κανείς.

δραπέτη δεν φαίνεται πολύ πιθανή¹⁰. Η σύγχυση *δρῶ* > *δρασ-* με το *διδράσκω* αόρ. *ἔδρα* και *ἔδρασε* τεκμηριώνεται, κατά τον Κριαρά (1974) λ. *δράσσω* Β' (μολονότι το απλό ρήμα ήταν ήδη σπάνιο) αργά στο Χρονικό του Μωρέως (VIII:1687) *εδράζασιν* 'ἔδραμον, ἔτρεξαν' και στα Ch. Pop. 478 σε ένα καινούργιο ενεστώτα *δράσσω* 'τρέχω'.

Δράστης < ἔδράζω *ἔδραστης;

Μια άλλη πιθανότητα είναι να προέρχεται από αμάρτυρο παράγωγο του *ἔδράζω* (όπως τα *ἔδρασμα - ἔδρασμός*) > **ἔδραστης/ *ἔδραστής*, πβ. *ἔδραστικός*, είτε μέσω της σημασίας *ἔδρα - ἔδρες*, είτε γιατί οι προεξοχές του ακρωτηρίου μοιάζουν κάπως με κερκίδες, όπως και στον Αποτρυπωτή και έως τους Αυλιώτες, είτε γιατί μοιάζουν με την (LSJ) *ἔδρα ῥάχεως* ή *ἔδραία ἵππου* (και του καβαλλάρη), πβ. *ῥάχη* ως τοπωνύμιο, π.χ. *Αλογόραχη* στα Βαρδούσια.

Δράστης < δρῶ ή ὑδραίνω;

Το κατάφυτο οροπέδιο *Δράσι* της ανατολικής Κρήτης στην περιοχή της Νεάπολης (οροπέδιο του Λασιθίου), το οποίο περιβάλλεται από γυμνά βουνά, ίσως να προέρχεται από τύπο *Υδράσιον. Φαίνεται όμως ότι ο σχηματισμός *ὑδράσιον - ὑδραίνω* είναι ανάλογος προς εκείνον μεταξύ *ἀναβάσιον - ἀναβαίνω*.

Μνημονεύουμε τουλάχιστον ακόμα μία λέξη που ηχητικά μοιάζει το *Δράστης* μας, αλλά που δεν είναι εύκολο να φανταστεί κανείς τι ρόλο παίζει στο τοπίο της βόρειας Κέρκυρας: *δράστις* 'βύσσος λινάρι και το ύφασμα που παράγεται μ' αυτό'¹¹.

Δράστης: παρετυμολογία από αλβανικές ή σλαβικές ρίζες;

Ίσως ούτε το *Δράσι* (Κρήτη) ούτε το *Δράστης* (Κέρκυρα) να είναι ελληνικές λέξεις, αλλά ξένες, π.χ. αρβανίτικες ή σλαβικές, με παρετυμολογική προσαρμογή στην ελληνική, αν και στην Κέρκυρα τέτοια τοπωνύμια δεν είναι τόσο συχνά όπως στη γειτονική ξηρά της Ηπείρου. Ας μην ξεχνάμε ότι το κερκυραϊκό τοπωνύμιο *Κυνοπιάστες*, που φαίνεται να είναι σύνθετο όπως το *πουλο-πιάστης* (Κουρμούλης 1967: 295), είναι, κατά τον Συμεωνίδη (2010α: 783), απλώς ένας παρετυμολογικός εξελληνισμός του αλβανικού *kunji* 'κωνοφόρα δένδρα' + *i/e pishhtë* 'δάδινο/-η' = 'τόπος από όπου εξάγεται δαδί'. Ο Δημουλάς (2011: 196–197) ισχυρίζεται ότι το

¹⁰ Συγχύσεις γύρω από τα ρήματα *δράω* και *διδράσκω* μαρτυρεί και το λήμμα *δράστας* στον Herwerden. Αντί για 'δούλος' (επειδή μοχθεί, εργάζεται) Πινδ. Πύθια IV στ. 287, οι φιλόλογοι Christ και Hecker προτίμησαν να το εκλάβουν ως 'δραπέτης'. Με όλες τις ασάφειες τις ερμηνείας της λέξης *θεράπων* 'minister liberus' δεν αποκλείεται ήδη από νωρίς να επηρεαζόταν η λ. *δράστας* < *δράω* από το *διδράσκω* > *δρασμός*, δηλ. να το συσχέτιζαν κάποιοι με τη σημασία 'ελεύθερος', γιατί *απέδρα* (πλ. *απέδρασαν*) και γιατί και ο Καλλιμάχος χρησιμοποίησε το θηλ. *δρήστις* με τη σημασία 'δραπέτης' (Ησύχιος). Και η σημασία του *δράστης* 'δούλος, εργάτης' ήταν μερικό συνώνυμο του *δράστης* = *δραπέτης* 'δούλος αποδιδράσκων'. Ο ορισμός της σημασίας τέτοιων λέξεων καθίσταται δύσκολος, γιατί εδώ αντιμετωπίζουμε μια τριπλή ομοχημία. Ένας άλλος τύπος, *δραζών* (LSJ: < *δράττομαι* *δραγ-*), σημαίνει «κλέφτης».

¹¹ Η σχέση με το *δρω* δεν είναι σαφής, μπορεί όμως να είναι όπως εκείνη μεταξύ του *κάμνω* γενικά 'κατασκευάζω' και ειδικά 'κλώθω, γνέθω σε νήμα' (Παπαδόπουλος 1958: 399) και *κάμισμον* 'το γνέσιμον των ερίων' ή του γερμανικού *wirken* 'ποιώ, δρω, κατασκευάζω, κάνω, φτειάχνω', ιδίως 'κατασκευάζω ύφασμα' και *Werg* 'στουπί'.

Κυνοπιάστες είναι ελληνικό όνομα και αναφέρει παλιότερες παραλλαγές του ονόματος, μεταξύ άλλων Σκιλλοπιάστες και Σκινοπιάστες¹².

Δεν αποκλείεται το Δράστης, ως εξελληνισμένη ξενόγλωσση ονομασία, να είναι ένα εξωνύμιο που άρχισαν οι ντόπιοι να χρησιμοποιούν, όπως το Κάβο Γκρόσσο (νότια Πελοπόννησος) ή το Κάβο Ντόρο (Εύβοια, αρχ. Καφηρεύς). Η αρχή του θα μπορούσε να αναχθεί σε Ιταλούς ή Ενετούς που περνούσαν από το νησί, ή στην ενετική άρχουσα τάξη που εγκαταστάθηκε σε μέρη της Ελλάδας, καθώς και σε Σλάβους και Αρβανίτες που κατοικούσαν στην απέναντι ξηρά ή μετοίκησαν στο νησί. Ας αναλογιστούμε απλώς τις ονομασίες που αναφέρονται στις ακτές, στις οποίες ανήκουν και τα δάνεια κάβος και πούντα, που είναι ενίοτε το ίδιο συχνά όπως τα ακρωτήρι και άκρο/άκρα, επίσης ονόματα νησιών όπως π.χ. Σαπιέντσα και Σαντορίνη (που εκτόπισε την ονομασία Αγία Ειρήνη).

Από αλβανικά τοπωνύμια βρίσκει κανείς στο βιβλίο του Παρτς (1892: 230) τα: Σκριπερόν (πβ. Σκριπού Βοιωτίας)- ίσως < skrep 'βραχώδης κλιτύς'. Και τα ορωνύμια Πυλίδες, Μαλταούνα, Καυλοκόδρακο τα ανιχνεύει σε ρίζες όπως pyll (= δάσος), mal (= όρος, βουνό), kodër (= λόφος). Και το όνομα του χωριού Σιδάρι στο βορρά της Κέρκυρας δεν έχει σχέση με τον δωρικό τύπο του σίδηρος (τ.έ. σίδαρος) αλλά, κατά τον Συμεωνίδη (2010β: 1264), ίσως να σχετίζεται με το σλαβικό zidár 'χτίστης', με τη μεσολάβηση αλβανών οικοδόμων! Και ο Ράφτης, χωριό της Γορτυνίας, δεν παράγεται από το ράπτω > ράβω, αλλά από το αλβανικό rrapthi 'πλατανάκι', όπως υποστηρίζει τουλάχιστον ο Συμεωνίδης (2010β: 1209).

Ως προς την τοποθεσία Δράσι (Βρυσών Μιραμπέλλου, Λασιθίου) της Κρήτης, ο Συμεωνίδης (2010β: 498) τη συσχετίζει με το αλβανικό d(ër)rasëshi 'τόπος με πέτρινες πλάκες' < d(ër)rasë 'πέτρινη πλάκα' (αρβανίτικα drasë 'πλάκα') Το λεξικό των Buchholz κ.ά. (2000) περιέχει αλβ. dërraskë 'Platte' = 'πλάκα' και επίσης τις λέξεις drishtë 'Stange, Mast' (= ραβδί, κοντάρι, κατάρτι), dorashtë 'Docke, Garnmaß, Strähne' ähnlich einem geflochtenen Bündel (= δεσμίδα, μακρουλό μάτσο), doraç 'Einarmiger, Einhändiger (= μονόχειρας, κουλός)', που ίσως χρησιμοποιήθηκαν για να αποδώσουν τις μορφές των αργιλλώδων προεξοχών. Ο Σταματόπουλος (2015, ιστοσελίδα χωρίς αρ. σελίδας μας παρέχει μια μετάφραση επωνύμων αρβανίτικης προέλευσης, όπως trastë 'τορβάς, δισάκι' ή i/e trashë 'χοντρός/-ή, παχύσαρκος/-ή' αφορμή των επωνύμων Τράστος και Τράσης. Μας ενδιαφέρουν, αν υποθέσουμε ότι το ακρωτήρι το σύγκριναν με τέτοια αντικείμενα ή με ένα παχύ σώμα, πβ. νεοελλ. Σακκί: Β άκρο του νησιού Μαθράκι (γειτονικό του Δράστη), Σακκούλι: ΝΔ άκρο της Πελοποννήσου (Σταματελάτος & Βάμβα-Σταματελάτου 2001, 673), Ράχη, Βοϊδοκοιλιά, αρχ. Κάρηνον = βουνοκορυφή. Σλαβική προέλευση δέχεται ο Συμεωνίδης (2010β: 494) για το τοπωνύμιο Δράζι της

¹² Το ότι πρόκειται για καθαρίσμα μολυσμένων σκύλων, είναι, κατά τον Δημουλά, η απλούστερη λαϊκή εκδοχή, αλλά οι «κύνες» ίσως να παίζουν κάποιον γλωσσικό ρόλο στη γένεση του τοπωνυμίου. Ο συγγραφέας παραπέμπει στη σημασία του φυτού σκίλλα, νεοελλ. διαλ. και ασκύλα, σκιλλοκρέμμυδο ή και αghiοβασιλίτσα, «που οι κάτοικοι θεωρούσαν γούρικο και το τοποθετούσαν, μαζί με τον βολβό και τις ρίζες, στα κεραμίδια και στις πόρτες των σπιτιών, ακόμα και στα μαντριά τους», έθιμο ήδη αρχαίο. Μια τρίτη εκδοχή τη θεωρεί πιο πειστική, δηλ. από το θάμνο σκίνος < αρχ. σχίνος, άλλη ονομασία του φυτού σκίλλα. Μετά την αλλαγή υ > /i/ το σκιλλο-σκίνο-, πρώταθα εκλάμβανονταν εύκολα και ως σκυλο-σκύλος, ή θα συνδεόταν με προηγούμενες λέξεις που έληγαν σε -ς, ως κυνο- < κύων νεοελλ. διαλ. κύνας. Ακόμα, το σκίνο το χρησιμοποιούσαν ως βαφή ρούχων και ως λίπασμα, όπως δείχνουν τοπωνύμια όπως Σκινάρι, Σκινίλας που αναφέρει ο Δημουλάς, πβ. και αρχ. πίασμα < πιαίνω. Δεν είναι όμως πιθανή μια επιβίωση του *πιάστης < πιαίνω, επειδή το ρήμα δεν εμφανίζεται σε κανένα σημερινό ιδίωμα. Το παράδειγμα αυτό το συζητήσαμε τόσο διεξοδικά, ακριβώς επειδή φανερώνει πόσο πολύπλοκη μπορεί να είναι τελικά η σωστή ετυμολόγηση ενός τοπωνυμίου, όταν απουσιάζουν άλλες σαφείς ενδείξεις.

Χαλκίδα: ‘χωριό κτισμένο σε κοιλάδα’ < σλαβ. *Dražbъ* < *draga* ‘κοιλάδα’, πβ. *Draž*, *Draž*a (σερβικά τοπωνύμια), Ο ίδιος αναφέρει τα επώνυμα *Δράζης* και *Δραζίλας*, στα Actes de Lavra (1321 AD), και συσχετίζει το τοπωνύμιο *Ντράζες*, που οι Georgacas & McDonald (1969: 300) ετυμολογούν από το αλβανικό *draxhë* ‘ποικιλία συκιάς’. Το *Δράτσικον* (Ημαθίας), που μετονομάστηκε σε *Δάσκιον*... συγκρίνεται, κατά τον Συμεωνίδη, με το τοπωνύμιο *Dračko* σ’ ένα έγγραφο του 16ου αιώνα από την περιφέρεια Ιωαννίνων. Ο γλωσσολόγος το ταυτίζει με το σερβικό *drača* ‘ακανθόβατος’, το οποίο απαντά και στο όνομα του μοναστηριού *Drača* και του *Δράτσοβου* (Σερρών), πβ. σερβικό *Dračeno*. Άλλες σλαβικές λέξεις και ρίζες που φανερώνουν κάποια παρήχηση με το τοπωνύμιό μας είναι, κατά το ινδοευρωπαϊκό λεξικό του Pokorny: τσεχ. *drasta* ‘Splitter, Fetzen (= ακίδα, μυτερό κομμάτι, κουρέλι)’, σλοβεν. *drásati* ‘auflösen, trennen (= διαλύω, χωρίζω)’, τσεχ. *drásati* ‘kratzen, ritzen, streifen (= τσουγκρανίζω, χαράζω, σκίζω, θίγω, περνώ πάνω σε)’. Ίσως αυτές οι σημασίες να ταίριαζαν, αν αναλογιστεί κανείς τη γεωμορφολογία της τοποθεσίας – είτε την απότομη ακτή με τα σχισμένα απόκρημνα βράχια, είτε τον επίμονο αγώνα μεταξύ θάλασσας και βράχου. Ας αναφερθεί και το παλαιοσλαβ. *tręsti* ‘διασειώ, τραντάζω’. Ο συνειρμός, σε τέτοια περίπτωση, θα είναι με τις σημασίες «σεισμός» ή «ξεραΐλα», που προξενούν ρωγμές στην επιφάνεια γύρω από την τοποθεσία¹³. Στην περίπτωση του *Κάβο Δράστη* και των περιχώρων όμως τα κύματα δεν συναντιούνται με μυτερά και σχισμένα βράχια, αλλά με τις στρογγυλωμένες αργιλώδεις προεξοχές.

Δράστης < ύδραίνω, υ)δράζω και θέμα ύδρ-;

Δεν μας ικανοποιούν πλήρως η παραπάνω ερμηνείες του *δράστης* ούτε από το *δρω* ούτε από άλλα ελληνικά ή ξενόγλωσσα έτυμα. Ζητούμε λοιπόν ελληνικές λέξεις που να απόκτησαν παρόμοια φωνητική μορφή. Κυρίως ένα ρήμα είναι που φαίνεται κατάλληλο ως καλή αφετηρία για την προέλευση του τοπωνυμίου: το ρ. *δράζω* (*ύδωρ*), στο Κερκυραϊκό ιδίωμα, κατά τον Χυτήρη (1992: 53), σημαίνει ‘σταλάζω, διαρρέω’, και θα μπορούσε να συνδέεται είτε με (φθινοπωρινά;) βροχόνερα που κατρακυλάνε από τα ψηλά βράχια, είτε με τα κύματα της Αδριατικής Θάλασσας που ραντίζουν τα ίδια βράχια από κάτω, και σε ώρες φουρτούνας διαβρώνουν και κατακομματιάζουν τα βράχια. Η ποικιλοτρόπως κατακερματισμένη και υποχωρούσα, ασταθής γραμμή της εκεί ακρογιαλιάς μαρτυρεί τον αδιάκοπο αγώνα των φυσικών δυνάμεων. Ένας τύπος *(*Υ*)δράστης, αναφερόμενος σε βράχια που βρέχονται είτε από πάνω (από ρυάκια ή βροχόνερα), είτε από κάτω (από τα κύματα της θάλασσας), θυμίζει κάπως τη σχέση της λ. *Καταρράκτης* με το φυσικό περιβάλλον. Κοιτάζοντας τις φωτογραφίες και το βίντεο του *Καβο-Δράστη* οδηγούμαι στο συμπέρασμα ότι η ονομασία *Δράστης* ίσως να έχει την αφετηρία της ιδίως στις πλατιές και μακρουλές γλώσσες, τ.έ. προεξοχές, κάτω στα πόδια του ακρωτήριου με τους μικρούς όρμους, και έπειτα η ονομασία ίσως να μεταφέρθηκε σε ολόκληρο το περιβάλλον όπου υψώνεται απότομο το ακρωτήριο. Όταν η θάλασσα ταράζεται, τις πλένει (επιβρέχει = (*υ*)δράζει) ή και τις σκεπάζει, με απανεμιά όμως τις αφήνει γυμνές. Στο γλωσσάρι του Χυτήρη, μετά το *δράζω* ακολουθεί ένα λήμμα *δράζα* ‘στάγωνα’, το οποίο θα σχολιάσουμε παρακάτω.

¹³ Ως προς τα σλαβικά τοπωνύμια στην Κέρκυρα, ο Δημουλάς (2011: 109) αναφέρει το *Γαρδίκι*. Θεωρεί ότι η ονομασία «έφτασε μέσω της καθόδου των Σλάβων μάλλον τον 6ο αιώνα ως *grad* ή *gard*». Ο Soustal (1981: 51) παραπέμπει στη σλαβική εισβολή στις πράξεις του Αγίου Δημητρίου, η οποία εκτεινόταν και στην Ήπειρο και, όσον αφορά τα Ιόνια Νησιά, άγγιζε λίγο και την Κέρκυρα.

Ετυμολογία ζητείται επίσης για το τοπωνύμιο «*όρμος Δρασώντα*» της Καλύμνου. Θυμίζει το σικελικό *δράζων* (LSJ *δραζών*)/ *δράσων* < *δράω* που αναφέρθηκε. Αλλά μήπως προέρχεται και από κάποιον τύπο *ὑδρα(ν)σις* ή *ὑδράσ-* (βλ. παρακάτω) ή από το ρήμα *διδράσκω* (θέμα *δρασ-*) ή, ακόμα, από το ρήμα *δράσσομαι* (θέματα *δραζ-* *δρακ-*); Αν πρόκειται για το τελευταίο, να δηλώνει άραγε ένα μέρος όπου η θάλασσα «πιάνει», «αρπάζει» ανθρώπους ή πλοία, ίσως και με ένα επικίνδυνο ρεύμα¹⁴; Φωνολογικά παράλληλη διαδικασία είναι και η αφαίρεση του αρκτικού φωνήεντος στα τοπωνύμια *Υδραμα > *Δράμα* (Θράκη, π.χ. μέσω γενικής (*Υ*)*δράμων*) και *Υδραμία* > *Δράμια* (Κρήτη), πβ. Συμεωνίδης (2010α: 495–496) ‘τόπος με άφθονα νερά’¹⁵.

Αν υποθέσουμε ότι η αρχαία ονομασία ήταν *Φαλακρόν*, διαπιστώνουμε ότι το τελευταίο δεν έχει σχέση με το μεταγενέστερο και το σημερινό. Το τοπωνύμιο *Φαλακρόν* περιγράφει τις γυμνές, φωτεινές πλαγιές των γκρεμών της περιοχής, και μπορεί να συγκριθεί σημασιολογικά με το τοπωνύμιο *Λευκίμμη* στον νότο της Κέρκυρας.

Πιθανώς το νεότερο ρήμα (*ὑ*)*δράζω* *ὑδράσθην να εξελίχθηκε από το αρχ. *ὑδραίνω* (*ὑδράω* στον Θωμά Μάγιστρο), των οποίων κοινοί τύποι θα ήταν ο παρακείμενος *ὑδρασμαι*, μτχ. *Υδρασμένος*, ενώ και ο παθ. αόριστος *ὑδράνθην*, ο παρακείμενος *ὑδρανται* και το ρηματικό επίθετο *ὑδραντός εύκολα θα μπορούσαν να αναπτύξουν αναλογικούς ένσιγμους τύπους *ὑδρασαι, (*ὑ)*δραστός*, βάσει και σχηματισμών όπως *ικμάζω* δίπλα στο *ικμαίνω* και *μαιίνω* - *έμιάνθην* - *μεμιάμμαι* - *μεμιάσμαι* - *μιάνσις* - *μιάσμα*, ή και *ὑγράζω* με μια μικρή διαφορά σημασίας σε σχέση με το *ὑγραίνω*. Το *ὑδραίνω*, κατα τους LSJ, σήμαινε ‘to water’ γᾶν (ποταμός) ή ‘ραίνω/ραντίζω με νερό’ (Ευριπίδης, *Ιφιγένεια εν Ταύροις* στ. 50 ‘ραντίζω με δάκρυα’) ‘πλένομαι, λούζομαι’ (Ομήρου, *Οδύσσεια*, 4:750 και 4:759, Ευριπίδου, *Ελένη*, 157). Επίσης χρησίμευε για «*χοὰς τινι*» που τελούσε κανείς (Ιφιγένεια εν Ταύροις 162)¹⁶. Επιστρέφουμε και πάλι στο ίδιο το ρήμα (*ὑ*)*δράζω*, που στην

¹⁴ Εν πάση περιπτώσει ανήκει στην ομάδα τών τοπωνυμίων σε-ώντα(ς) (σπάνια) ή -ούντα (συχνότερα), των οποίων οι καταλήξεις είναι οι νεοελληνικές Αεξελίξεις των αρχαίων επιθέτων σε-όεις/-όεντος/-όεντα/-όεις/-όεντος/-όντα, που δηλώνουν ‘τόπο όπου κάτι αφθονεί’ (μορφή εδάφους, φυτά). *Μαραθώντας* λέγεται μία παραλία στην Ψέριμο, ονομασία ίσως συγκρίσιμη με το *Παγώντας* (< *πάγος* ‘λόφος’, βουνό’, χωριό της Εύβοιας). Και έτσι, μια παρόμοια ετυμολογία για το τοπωνύμιο *Δρασώντα(ς)* της Καλύμνου, από *Υδρασοῦς ή *Υδρασών, όπως και ο *Δράστης* της Κέρκυρας, δηλαδή από το (*ὑ*)*δράζω*, δεν θα έμοιαζε απίθανη. Παρακάτω θα συζητηθούν και μερικές ενδιαφέρουσες σημασίες του ρήματος *βράζω*.

¹⁵ Τοπωνύμιο σχετικό με νερά, σκέπασμα εδάφους από πλημμύρες ή βροχές, υγρές επιφάνειες κοντά σε ποτάμια, λίμνες ή θάλασσες, φέρει και το ακρωτήριο *Πλυτήρι* στο Γιαλισκάρι της Κέρκυρας (γιατί εκεί πλένονται τα βράχια ή επειδή είναι η παραλία όπου πλένονταν ζώα ή άνθρωποι κοντά στο ακρωτήριο). Επίσης η *Λούστρα*, πβ. Συμεωνίδης (2010α: 845), ‘τόπος όπου πηγαίνουν άλογα κ.ά. ζώα για να πλυθούν’, αλλά και η *λειβάς-άδος* > νεοελλ. *λιβάδι*, που είναι χώρος ποτισμένος με *υγρασία* (πβ. *λείβηθρον*). Έτσι κι ένα νησάκι στα βόρεια της Αστυπάλαιας λέγεται *Μεγάλο Λιβάδι*. Αναρωτιόμαστε αν η αρχική σημασία ήταν *βοσκότοπος* ή *υγρασία*, *καταπόντιση*. Αμφίσημες εμφανίζονται οι ονομασίες *Μέγα Υδρί* και κοντά στον οικισμό *Περουλάδες* (βόρεια Κέρκυρα), που παραπέμπουν -η πρώτη ετυμολογικά και σημασιολογικά, η δεύτερη μόνο σημασιολογικά- στην *Υδρία*, *υδρεύω* *υδρίον, αλλού όμως γράφουν *Μεγάλη Δρυ*, ‘παλιά, ψηλή βελανιδιά’. Στους ΝΔ Παξούς στα νότια της Κέρκυρας υπάρχει το ακτώνυμο *Νεραντού*. Αν είναι ελληνικής προέλευσης, θα μπορούσαμε ίσως να το συσχετίσουμε με το (*ἀνα*)*ρραίνω* (*ἀνέ*)*ρρανα* ή τη μτχ. *ραντός*, αιτ. *τον(ε) ραντό(ν)*, *nomina agentis ο ράντης/ ραντής, του ραντού*, ή ένα θηλυκό *nomen agentis* όπως π.χ. *η ραντού/ ραντώ* > *νεραντού*, με παρετυμολογική επίδραση της λέξης *νερό*.

¹⁶ Στον Ψευδο-Διοσκορίδη 3.149 είναι λόγος για το φυτό «*κάνναβις αγρία*» το οποίο λέγεται *δράστινα* ουδ. πλ., αλλά στους LSJ *ὑδράστινα*, γεγονός που τεκμηριώνει την αφαίρεση του *ὑ*- αρκετά πρώιμα. Saalfeld (1894, στ. 571) το αναφέρει ως ελληνικό δάνειο στη λατινική *hydrastina*, Waldhanf, App. Herb. 114. Το φυτό είναι προφανώς υδρόφιλο, το επίθετο ή, χωρίς τη λ. *κάνναβις*, ουσιαστικο-

Κέρκυρα σημαίνει και «σταλάζω» (πβ. αρχ. *στάζω* - *ἔσταζα* - *σταγών*) και ένα παράγωγό του είναι το *δράζα* (η) 'σταγόνα'. Αρχικά, ο αόριστος θα ήταν *ὑδρασα/ἔδρασα*, αλλά πολλά ρήματα, στη δωρική διάλεκτο, αλλά και σε νεοελληνικά ιδιώματα, σχηματίζουν τον αόριστό τους και με -ξ-, κατά τα *παίζω* - *ἔπαιξα*, *σφάζω* - *ἔσφαξα* κ.ά.. Σε πολλά μέρη λένε π.χ. *(ἐ)ζήτηξα* = *(ἐ)ζήτησα*. Οι Γασπαρινάτος & Γασπαρινάτου-Τζουγανάτου (2004: 91) αναφέρουν τους τύπους *δράγκα* και *δράζα* 'σταγόνα'. Το κεφαλονίτικο *δράζω* στο έργο τους το ανάγουν στο αρχαίο *δράττομαι/δράσσομαι*, το θεωρούν δηλαδή τοπική παραλλαγή του νεοελλ. *(ἀ)δράχνω*, *ἔδραζα*. Ο Τσιτσέλης (1874: 196), στο *Γλωσσάριο Κεφαλληνίας*, αναφέρει τον τύπο *δράγκα* 'σταγών', πθ. > *δράζ* 'χειρ', και σχολιάζει ότι το τελευταίο σημαίνει και αυτό που αδράχνει κανείς στη χούφτα του, και από αυτή τη σημασία ίσως προήλθε και εκείνη της μικρής ποσότητας. Ομόρριξη με το ρήμα *δράττομαι/δράσσομαι* > *αδράχνω* είναι ασφαλώς και η λέξη *δραχμή* = πληρωμή που (κατα)βάλλει κανείς στο χέρι του πιστωτή, πωλητή.

Κατά τη γνώμη μου, ωστόσο, πρέπει να ξεκινήσουμε από το *(ὕ)δράζω*, από το οποίο σχηματίζεται, λόγω του παρόνυμου *δράζω* < *δράσσομαι* και *δράζ*, ένας νέος τύπος *δράζ κ.ά., πβ. και *στάξ* < *στάζω*. Δεν αποκλείεται να υπήρξε και συμφυρμός με το *δράζ*, αιτ. *δράκα*, 'το πληρούν τό κοίλον τῆς χειρός' (Τσιτσέλης 1874: 196), και 'ποσότητα νερού που αντλεί κανείς με το χέρι'. Ἄλλη προσέγγιση μεταξύ *(ὕ)δράζω* Var. *δραίνω* *αδρανής* θυσιάζω θα ήταν V. Herwerden Lexicon *ὕδραν*, εις θυσίαν ἀκραιφνές και καθαρόν' και *ὕδρανα* 'vas continens aquam lustralem' Andaniae tit. a 91 Λεο Χρ., *δρανός* ὁ ἀγνιστής Ἐλευσινίων Ησύχιος. Και ακόμη, λέξεις συγγενικές με το *δράζα* υπάρχουν, κατά τον Ανδριώτη (1974: 566): *ὕδράκιον > (το) *ἀδράτσι* (Χίος) 'τόπος με ἀφθονα νερά', (η) *δραζιά* (Παξοί) 'σταγόνα βροχῆς', *αντρατσά* (Κύπρος) 'ραγδαία βροχή' (Κουκουλές 1955: 178), δηλαδή εκεί που «πιάνει», που «χτυπάει» κάτι; Υποθέτουμε ότι αυτοί οι σχηματισμοί προέρχονται από ρήμα ή από υποκοριστικό ουσιαστικού με το θέμα *ὕδρ-*.

Δράστης < *(ὕ)γράφης < ὑγραίνω;

Τέλος, ας μην παραλείψουμε να αναφέρουμε το ρήμα *γράφω* - ήδη στον Ιπποκράτη *ὕγράφω* 'είμαι υγρός υδαρής', 'σταλάζω', που περιλαμβάνεται δίπλα στο *δράζω* στο Γλωσσάρι του Χυτήρη. Μολονότι αποτελεί παραλλαγή του *(ὕ)γραίνω*, ακριβώς όπως το *ὕδράζω αποτελεί παραλλαγή του „*δραίνω* και *απαντά*“, βλ. π.χ. στον Ερωτόκριτο (IV:178): «και το κορμί σ' *εγραθη*» (= *ὕγρᾶνθη*)¹⁷. Επίσης, το *δράζ* εξελίσσεται σε *γράκα* στην κυπριακή διάλεκτο (Ανδριώτης 1974: 216). Θεωρητικά, και λαμβάνοντας

ποιημένο επίθετο πρέπει να προέρχεται από ένα ρηματικό επίθετο *ὕδραστός. Παράλληλος θηλυκός τύπος του *ὕδραστής ή *ὕδραστής είναι το νεότερο λόγιο *ὕδραστις* όνομα της *Hydrastis canadensis* = η 'ρίζα Αμερικής', 'Golden Seal'. Η ιστοσελίδα voicenews.gr αναφέρει ότι «αναπτύσσεται σε υγρά μέρη». Για το είδος κάνναβις ο Δημητράκος ερμηνεύει «ποῶδες φυτὸν ... ἔλαιοφόρον. κ.π. ινδική: ἐκ των ἠθισμένων κορυφᾶδων αὐτῆς ἐκκρίνουσα ρητινώδη οὐσίαν ἰδιαζούσης ὁσμῆς και δραστηκῆς ναρκωτικῆς ἐνεργείας». Η περιγραφή αυτή μπορεί να σημαίνει και ότι το *ὕδραστινα* συσχετίζεται και με το ρευστό που το φυτό εκκρίνει.

¹⁷ Έχει όμως κι ένα άλλο παρόνυμο ρήμα *γραίνω* που μας παρουσιάζει ο Ησύχιος, το οποίο διατηρείται στη δημοτική: ἐσθίειν, *γράειν* 'διαλύω, ανοίγω διά των δακτύλων τα πυκνά συνεστραμμένα έρια να γίνη ευκολώτερον το ξάσμα'. Ίσως, βέβαια, η εξήγηση αυτή να μην είναι τόσο εύλογη όπως εκείνη που ανάγει το τοπωνύμιο στο ρήμα *υδράζω*. Τουλάχιστον, ωστόσο, ας αναφέρουμε ότι υπάρχουν φωνολογικές μαρτυρίες της τροπῆς [γr] < >[δr]- (και προς τις δύο κατευθύνσεις): *βολβος* > *βορβός* > *γορβός*, με ανομοίωση, στο Κερκυραϊκό Γλωσσάρι, αλλά και, στον Ανδριώτη (1974: 567) *γρώπης* (Κύπρος) < *(ὕ)δρώπης* 'νερόφιδο, ὕδρα', αλλά εδώ μάλλον πρόκειται για φωνητική αντικατάσταση και λιγότερο για παρετυμολογία κατά το *υγρός*.

ως αφετηρία τα ρήματα *ύγραίνω* και *γραίνω*, θα μπορούσε να υποθέσει κανείς έναν τύπο **ύγράφης* ή **γράφης*, του οποίου η σημασία θα ήταν είτε εκείνη του (ύ)δράστης, δηλαδή «ακτή», «βράχια που βρέχονται επίμονα από τα κύματα της θάλασσας» είτε «τόπος όπου η θάλασσα ‘επιτίθεται’ στη στεριά και τρώει, τ.έ. αφαιρεί συνεχώς άμμο/πέτρες/πέτρωμα από την ακτή», και μάλιστα με έμφαση στη σημασία «καταστρέφω, υπονομεύω» τον γιάλο.

Ένα *ύδραν[τικόν εύρο]ν όργανόν* υποθέτει ο Vitelli στον P. Flor. (53:10) (μετά το 234 μ.Χ.) δηλαδή *ύδραντικός ‘αρδευτικός’*. Το ότι η μετάβαση ή εναλλαγή μεταξύ του *ύδραίνω* και του *ύγραίνω* δεν είναι απλώς κάτι πρόσφατο και νεότερο, μας το δείχνει και η παραλλαγή *ύγραντικός* (= *ύδραντικός*), την οποία αναφέρουν οι LSJ από τους Δειπνοσοφιστές του Αθήναιου (II:59b). Και στο διαδίκτυο συναντά κανείς 20 ιστοτόπους που περιέχουν τον όρο *ύδρασία*, ο οποίος αφορά τον τομέα της αλιείας/του ψαρέματος με αγκίστρι ή καμάκι ως ψυχαγωγικής δραστηριότητας.

Δράστης < θραύω θρα(ύ)στης;

Και άλλες λέξεις θα μπορούσαν να κρύβονται πίσω από το τοπωνύμιο *Δράστης*. Το *θραύστης*, από το ρήμα *θραύω* που δεν επιβιώνει γενικά ως ρήμα στην Ελληνική ήδη από την εποχή της Κοινής, έπρεπε να απλουστευτεί φωνολογικά είτε σε **θραύτης* είτε σε **θρά(φ)στης*, πβ. το *θράσις* του Ησυχίου, αντί *θραυσις* = *θράφσις*, που άλλωστε επιβίωσε στην Κέρκυρα, κατά τον Χυτήρη (1992: 62) ως *θράψη*. Το *θραύω* λεγόταν και για καραβοτσακίσματα, όπως στα σχόλια στην *Οδύσσεια* του Ευσταθίου (IX:232): „έθραύσθη κύμασι ή τήν κομιδήν έχουσα ναυς“. Συμπεραίνουμε ότι **θρά(φ)στης* - με το *δ* ίσως και από ανομοίωση των άφωνων *θ,φ,σ* - εννοεί τον τόπο ναυαγίων στους πρόποδες της βραχώδους ακτής ή και το ίδιο το βράχος που σαν έμβολο πολεμικού πλοίου σκίζει τα κύματα, πβ. τις λόγιες λ. *κυματοθραύστης*, *παγοθραύστης*. Μερικές φορές βρίσκουμε στο διαδίκτυο τη γραφή *κυματοθράστης* (π.χ. στην ιστοσελίδα της Φοινικούντας στη Μεσσηνία <https://aktistudios.gr/category/perioxi/axiotheata/>)¹⁸.

Δράστης < *γράφης < γράστις;

Ως συνειρμοί, και μόνο για χάρη πληρότητας, ας μνημονευτούν και οι λέξεις *γράφης*, δημ. *γράφη* (Ανδριώτης 1974: 199) ‘χόρτος’ > **ό γράστης* = το *γρασίδι*, αλλά ποια να

¹⁸ Το *θραύω* σώζεται ως δημόδες ρήμα και στην Εύβοια (Andriotis 1974: 277), αλλά και αλλού, όπως φαίνεται και από το ηπειρωτικό τραγούδι «Κατάρα της Απαρνημένης Κόρης»: «σαν το γυαλί να ραϊστεί, σαν το κρουστάλλ’ να θράψει», βλ. <https://elpmousiki.weebly.com/xiepsilonnuiotatauiotaalpha.html> (ανακτήθηκε στις 30/12/2020), πβ. Χασιώτης (1866). Η παρετυμολογία *δράστης* < *θρα(ύ)στης* διευκολύνεται από το γεγονός ότι το κερκυραϊκό ιδίωμα έχει, πέραν του τύπου *αποθραύω* ‘μισοσβήνω’ και μια παραλλαγή *αποδραύω*, αλλά και ένα παράξενο *τράζω* ‘κοπανίζω, τρίβω’. Η Λάσκαρι (2016: 316) υποστηρίζει ότι το τελευταίο προέρχεται από το *ταράζω* το οποίο, κατά το λεξικό Δημητράκου, έχει ένα συγγενή ποιητικό τύπο *θράσσω* 1. ‘ταράσσω’ 2. ‘καταστρέφω, θραύω, αφανίζω’. Κατά τη γνώμη μου, είναι δυνατόν και το ιδιωματικό *τράζω* να προέρχεται από το (LSJ λ.) *θράζω aor. 1 έθράσα*, που βρίσκεται στον Τζέτζη (H.9.34) και σημαίνει *θραύω*, επειδή ο παρακείμενος *τέθρασμαι* και ο παθητικός Αόριστος *ετραύσθη* (Ευσταθ. στο χωρίο που αναφέρθηκε: *εθραύσθη*), με ανομοίωση, υφίσταται τις ίδιες αλλαγές όπως το αρχαίο *τρέφω* - *έθρενα* - *εθράφθην* - *ετρέφθην* - *ετράφην* - *τέθραμμαι* - *θρέμμα*, αλλά νεοελληνικά *θρέφω*, *θρέφθηκα* (ίσως και με επιρροή του *τρέπω*, όπου παντού επικρατεί το *τρ-*). Για τη σπάνια τροπή *θρ* > *δρ* αναφέρουμε ως παραδείγματα τα *θειάφι* > *δειάφι* (Χυτήρης 1992: 221) στην Κέρκυρα και *θ(ε)ραπίνα* > *δραπίνα* ‘σφυρί οδοντωτό, κέστρα, επικοπίδα’ (Ζαφειρίου 1995: 395) στη Σάμο. Εν πάση περιπτώσει τα ρήματα *ταράσσω* *θράσσω* *θραύω* εύκολα έπαθαν σύγχυση ηχητική και σημασιολογική.

είναι η σημασία του ως προς το ακρωτήριο αυτό; Άραγε να αναφέρεται στην επιφάνεια που είναι σκεπασμένη από *γρασίδι*, ψηλά πάνω στα βράχια; Είναι γεγονός ότι τα πάνω μέρη του ακρωτηρίου και της γύρω ακρογιαλιάς είναι κατάφυτα με πρασινάδα. Δεν ξέρουμε εάν και η αρχαία σημασία του *βράστης*, 'κάθετος σεισμός' θα μπορούσε να συσχετιστεί με το τοπωνύμιό μας. Αν αυτό ισχύει, θα επρόκειτο τοποθεσία όπου κάποτε έγινε ένας τέτοιος (σπάνιος;) σεισμός που έμεινε στη μνήμη των κατοίκων¹⁹.

Δράστης < βράστης;

Εδώ ας υπενθυμίσουμε ότι το *βράζω* χρησιμοποιείται μεταφορικά και για να δηλώσει την άγρια κυματώγη της θάλασσας (Δημητράκος): «ἀναταράσσομαι, ἀνακυκῶμαι, οἶονεὶ βράζων αφρίζω». Οι Liddell, Scott, & Jones αναφέρουν χωρία όπως Απολλώνιος Ρόδιος, *Αργοναυτικά* (I:323), «ὑπερθε δὲ πολλὸν ἄλὸς κορθύεται ὕδωρ βρασσόμενον», Οππιανός, *Αλιευτικά* (III:476). Επίσης «οὐ γὰρ βρασσομένης κεν ἐπιφράσσαιτο θαλάσσης ἀτρεκέως» και (εκ)βράζω ως μεταβατικό ρήμα σε ἐπίγραμμα στην Ανθολογία Παλατινή (VI:222) «σκολόπενδραν ὑπ' Ὠρίωνι κυκηθεὶς πόντος Ἰαπύγων ἔβρασ' ἐπὶ σκοπέλους» (του Θεοδωρίδα) και (VII:294) «τὸν πρέσβυν ... ἔβρασε εἰς ἠΐονα» (του Tullius Laurea). Ο Παπαδόπουλος (1958: 200) παραθέτει επίσης τις σημασίες 4) ἐπὶ ναυαγίου 'ἐκβράζω' και 5) ἀμετάβατα 'ναυαγῶ καταποντίζομαι' ἀπὸ την ποντιακή διάλεκτο, παράδειγμα: «ἐβρασεν το καράβιν». Αν υπήρχε το αρσενικό ο *βράστης* με ἄλλη σημασία ὡς 'γιαλός, ακτή', ὅπου η θάλασσα βράζει (ἀμετάβατο) ἢ (εκ)βράζει ἀντικείμενα' (μεταβατικό), αὐτό θα ταίριαζε πολὺ στην περίπτωση μας. Οι LSJ μας δίνουν τη λ. *βρασμός*, που δεν είναι ἀπλῶς ταυτόσημο με το *βράστης* ὡς εἶδος σεισμοῦ, ἀλλὰ και στον Αγαθία 2.16 δηλώνει αὐτό που στα Αγγλικά ἀποκαλεῖται 'tidal wave (= παλιρροϊκό κύμα)'. Επομένως, θεωρητικά τουλάχιστον, θα μπορούσαμε να δεχτούμε ὅτι το *βράστης* εἶχε και τις παραπάνω πρόσθετες σημασίες. Η φωνητική σχέση μεταξύ των *βράστης* και *δράστης* παραμένει δυσερμήνευτη²⁰.

Συμπέρασμα: Ὑδράστης

Συμπερασματικά, μπορεί να λεχθεῖ ὅτι το αἶνιγμα του κερκυραϊκοῦ τοπωνυμίου *Δράστης* ἴσως δεν ἔχει λυθεῖ οριστικά, ἀλλὰ οι προτάσεις που περιέχονται στις

¹⁹ Διαφορετικά ο Μηνάς (2000: 86), που σημειώνει στο λήμμα «Ποταμός του *Βράστης*»: «χειμαρρος σε υπήνεμο μέρος προς την Αγία Ειρήνη που σχετίστηκε με κάποιον που είχε το επώνυμο ἢ μάλλον/το παρωνύμιο *Βράστης* που ακούγεται και σήμερα στην Ἐ[λυμπο της Καρπάθου]». Ἐτσι, η μεταφορά κάποιου ἀνθρωπωνυμίου εἶναι ἐπίσης μία δυνατότητα. Ἄλλη σημασία του ρήματος ἐμφανίζεται στο ἴδιωμα της Καλύμνου, ὅπου η *βράστη* εἶναι η ζεστασιά, πβ. τοπωνύμιο της Ρόδου *Βραστόν Νερό*, στον Παπαχριστοδούλου (1951: 146), δίπλα στο συχνό ἀντίθετο *Κρύον Νερό*.

²⁰ Τέλος, εἶναι δυνατόν λοιπὸν να υποθέσουμε ὅτι, στην περίπτωση του *Δράστη*, μία φωνητική διαδικασία ἢ παρετυμολογία μετέτρεψε το *Βράστης σε *Δράστης*: Η ἐναλλαγή αὐτή μοιάζει ἀπώτερα με ἐκεῖνη μεταξύ [p^h] και [t^h], π.χ. *φλίβω* (ἀρχ. διαλ.) ἀντὶ *θλίβω*. Ἀντὶ για φθογγική τροπή βρ- [vr] > δρ- [dr] ἢ δρ- [dr] > βρ- [vr], παράλληλες ἐξελίξεις της ὁποίας μάλλον δεν τεκμηριώνονται, ἴσως πρέπει να λάβει κανεὶς ὑπόψη του και κάποιο μεμονωμένο παράκουσμα ἢ, σε περίπτωση ὅψιμης παράδοσης βάσει παλαιότερων ἐγγράφων, κάποιο λάθος στην ἀντιγραφή. Μάλλον ἐξελίξεις ὡς στην Κάρπαθο: *βάκρυο*, *βαρμός βουλευτής* < *δάκρυο*, *δαρμός δουλευτής* δεν εἶναι κατάλληλες να ἀναφέρονται ὡς τεκμήρια εὐκόλης μετάβασης του ἐνός τριβόμενου συμφώνου στο ἄλλο – ἐξάλλου, τέτοια παραδείγματα προέκυψαν μακριὰ ἀπὸ τις Ἰονίους Νήσους, στη Δωδεκάνησο, και τα ἀναφέρει ο Μηνάς (2002: 94). Στο κερκυραϊκὸ ἴδιωμα ὑπάρχουν και φαινόμενα ὡς *κλούδιος*, *ανταμοιδή* ἀντὶ για *κλόβιος*, *ανταμοιβή*, ὅπου το β [v] τράπηκε σε δ [ð], ἀλλὰ αὐτὸ συμβαίνει πριν ἀπὸ /i/ και ὄχι σπουδῆποτε, βλ. Κριμπάς (2019: 824).

παραπάνω σελίδες ελπίζουμε ότι θα συμβάλουν στη λύση του. Έχοντας εξετάσει αρκετές άλλες ερμηνείες που απαιτούν πιο πολύπλοκες δικαιολογήσεις, θεωρώ ότι το *(Y)δράστης είναι η καλύτερη ετυμολογική λύση.

Βιβλιογραφία

- Andriotis, N. (1974). *Lexikon der Archaismen in neugriechischen Dialekten*. (=Österr. Akad. Der Wiss., Phil.-hist. Klasse, Schriften der Balkan-Kommission, Linguistische Abteilung XXII). Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Anthologia Palatina = Greek Anthology with an English Translation by W. R. Paton. Ανακτήθηκε στις 29/12/2020 από <http://data.perseus.org/citations/urn:cts:greekLit:tlg7000.tlg001.perseus-grc1:6.222> και από <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:2008.01.0472>
- Apollonius Rhodius, *Argonautica*, ed. G. Mooney. Ανακτήθηκε στις 29/12/2020 από <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=urn:cts:greekLit:tlg0001.tlg001.perseus-grc1:2.317-2.409>
- Buchholz, O., W. Fiedler, & G. Uhlisch (2000). *Langenscheidts Handwörterbuch: Albanisch: Teil I: Albanisch-Deutsch*. Langenscheidt: Berlin/München/Wien/Zürich/New York.
- Burckhardt, J. (1977). *Griechische Kulturgeschichte* (4 Bde). München: Deutscher Taschenbuch-Verlag.
- Γασπαρινάτος, Σ. & Μ. Γασπαρινάτου-Τζουγανάτου (2004). *Γλωσσάριο και ιδιοματικές εκφράσεις της Κεφαλονιάς*. Αθήνα: Έκδοση των συγγραφέων.
- Δημουλάς, Γ. (2011). *Κέρκυρα απ' όπου χαράζει ως όπου βυθά: 1000 Τοπωνύμια χωριών οικισμών συνοικιών και παλαιών πόλεων νομού Κέρκυρας*. Αθήνα: Αλκίνοος.
- Δημητράκος, Δ. (1936–1952). *Μέγα Λεξικόν όλης της ελληνικής γλώσσης*. Αθήναι: Δομή (Ανατύπωση).
- Δρομείς Νότιας Κέρκυρας – South Corfu Runners (με κείμενο του Μιχάλη Χρ. Χρυσικοπουλου για την Παναγία του Αρκουδίλα). Ανακτήθηκε στις 9/9/2020 από <https://southcorfurunners.com/istoria/>
- Freytag-Berndt (χ.χ.). *Korfu Kérkyra Corfoe* 1: 50.000.: Wien: Freytag-Berndt und Artaria KG.
- Van Keulen, G. (≈1700). *Nieuwe en seer naaukeurige Kaart van 't Eylant Corfu of Corcyra*. Amsterdam. <https://www.raremaps.com/gallery/detail/30414/nieuwe-en-seer-naauwkeurige-kaart-van-t-eylant-corfu-of-corc-van-keulen> (ανακτήθηκε 9/12/2020).
- Georgacas, D. J. (2005). *Modern Greek-English Dictionary Volume 1 A: Compiled and Edited by Demetrius J. Georgacas: Publication Director John. N. Kazazis*. Scarsdale, NY: Caratzas.
- Georgacas, D. J. & W. A. McDonald (1969). *Place names of Southwest Peloponnesus: register and indexes*. Athens: [Society for Peloponnesian Studies]; Distributed by the University of Minnesota Press, Minneapolis
- Ζαφειρίου, Μ. (1995). *Το γλωσσικό ιδίωμα της Σάμου*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κριαράς, Ε. (1977). *Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημόδους Γραμματείας, 1100-1669* (τόμ. Ε'). Θεσσαλονίκη: Τυπογραφία Στ. και Ιωάνν. Σφακιανάκη.

- Κουρμούλης, Γ. Ί. (1967). *Αντίστροφον Λεξικόν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς*. Ἀθήναι: Πεχλιβανίδης.
- Κουκουλές, Φ. (1955). Ἑτυμολογικά καὶ σημασιολογικά. *Ἄθηνᾶ* 59:178.
- Κριμπάς, Π. Γ. (2019). Ἡ κεφαλληνιακῆ/ιθακήσια γεωγραφικὴ γλωσσικὴ ποικιλία στο πλαίσιο τῆς Ἑπτανησιακῆς Νεοελληνικῆς: ἀνασκόπηση καὶ παραλειπόμενα. Στο: Ἡλίας Τουμασάτος (ἐπιμ.) & Γεώργιος Ν. Μοσχόπουλος (γεν. ἐποπτεία), *Πρακτικά ΙΑ' Διεθνούς Πανιονίου Συνεδρίου «Ἑπτανησιακός Βίος καὶ Πολιτισμός», Κεφαλλονιά, 21-25 Μαΐου 2018: Τόμος ΙV: Φιλολογία, Φιλοσοφία, Γλωσσολογία, Λαογραφία*. Ἀργοστόλι: Ἐταιρεία Κεφαλληνιακῶν Ἱστορικῶν Ἐρευνῶν, 801–854.
- Λάσκαρι, Ν. (2016). *Κέρκυρα, μια ματιὰ μέσα στο χρόνο, 1204–1864*. Ἀθήνα: Ποταμός.
- Lauffer, S. (ἐπιμ.) (1989): *Griechenland: Lexikon der historischen Stätten von den Anfängen bis zur Gegenwart*. München: C.H. Beck.
- Liddell, H. G., R. Scott, & S. Jones (⁹1973). *Greek-English Lexicon* (9th edition, reprinted). Oxford: Oxford University Press.
- Μηνάς, Κ. (²2002). *Τὰ γλωσσικά ιδιώματα τῆς Καρπάθου* (β' ἔκδοση). Ρόδος: Νομαρχιακὴ Αυτοδιοίκηση Δωδεκανήσου/Παγκαρπαθιακός Σύλλογος Ρόδου.
- Μπόγκας, Ε. Α. (1966). *Τὰ γλωσσικά ιδιώματα τῆς Ἡπείρου* (τόμ. Β'). Ἰωάννινα: Ἐταιρεία Ἡπειρωτικῶν Σπουδῶν.
- Nelli, N. (1570). *Corfù*. Venezia. Ανακτήθηκε στις 8/12/2020 ἀπὸ <https://www.maremagnum.com/stampe/corfu/131010023>
- Oppian. *Halieutica*, ed. A. W. Mair. Ανακτήθηκε στις 29/12/2020 ἀπὸ <https://scaife.perseus.org/reader/urn:cts:greekLit:tlg0023.tlg001.perseus-grc2:3?q=&qk=lemma>
- Otto, W. F. (1933). *Dionysos, Mythos und Kultus*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.
- Pape, W. (³1911). *Handwörterbuch der griechischen Sprache zu vier Bänden: Dritter Band: Wörterbuch der griechischen Eigennamen: Dritte Auflage, neu bearbeitet von Dr. Gustav Eduard Benseler*. Braunschweig: Vieweg.
- Παρτς, Ί. (1892[1887]). *Ἡ νῆσος Κέρκυρα, Γεωγραφικὴ μονογραφία* (μετάφρ. Π. Βέγιας). Κέρκυρα: Τυπογρ. Ι. Νοχαμούλη, σσ. 228–235 [Τίτλος πρωτοτύπου: J. Partsch (1887). *Die Insel Korfu: Eine geographische Monographie*. Gotha: Justus Perthes (=Petermanns Mitteilungen. Ergänzungsheft 88).
- Pokorny, J. (1959-1969). *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. Bern: Francke.
- Παπαχριστοδούλου, Χριστόδουλος (1951): *Τοπωνυμικὸ τῆς Ρόδου*. Ρόδος.
- Παπαδόπουλος, Α. (1958–1961). *Λεξικὸν τῆς Ποντικῆς Διαλέκτου*. Ἐν Ἀθήναις: Τυπογρ. Μυρτίδη.
- Παπαγγέλου, Ρ. (2001). *Το Κυπριακὸ Ἰδίωμα: Λεξικὸ Κύπροελληνοαγγλικό*. Ἀθήνα: Ἰωλκός.
- Νικολάκης, Κ. (ἐπιμ. ὕλης), Κ. Κούτσικας, & Γ.-Τζ. Κούτσικα (ἐπιμ. ἔκδοσης) (2000). *Οἱ Ἑλληνικοὶ Πορτολάνοι: Τὰ πρωτότυπα χειρόγραφα κείμενα τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰῶνα*. Ἀθήνα: Ἐκάτη.
- Rodríguez Adrados, F. (dir.), E. Gangutía, J. López Facal, C. Serrano, & P. Bádenas (red.) (1989). *Diccionario Griego-Espanol (DGE)* (τόμ. 1). Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Inst. de Filología.
- Saalfeld, G. A. E. A. (1884): *Tensaurus Italograecus*. Wien: Gerold.

- Σκανδαλίδης, Μ. Ε. (2001). *Ονοματολογική ναυσιπλοΐα στο ελληνικό Αιγαίο: Ο νησιωτικός μικρόκοσμος και μεγάλος του Αιγαϊακού αρχιπελάγους*. Αθήνα: Υπουργείο Αιγαίου/Καστανιώτης.
- Smith, W. (1870). *Dictionary of Greek and Roman Geography*. Boston: Little, Brown & Co.
- Soustal, P. (1981). *Nikopolis und Kephallenia: Unter Mitwirkung von Johannes Koder*. (=Tabula Imperii Byzantini. Band 3. Wien: Verlag der Österr. Akad. D. Wiss. (Österreichische Akademie der Wissenschaften. *Denkschriften* 150).
- Σταματελάτος, Μ. & Φ. Βάμβα-Σταματελάτου (2001). *Επίτομο γεωγραφικό λεξικό της Ελλάδος*. Αθήνα: Ερμής.
- Σταματοπούλος, Δ. Δ. (2015). *Ελληνικά επώνυμα από αρβανίτικα παρατσούκλια: Καλαμάτα*. Ανακτήθηκε στις 7/9/2020 από <https://sites.google.com/site/ddstamatopoulos/ellenika-eponyma-aro-arbanitika-paratsotyklia>
- Συμεωνίδης, Χ. (2010α). *Ετυμολογικό λεξικό των νεοελληνικών οικωνυμιών* (τόμ. Α'). Λευκωσία/Θεσσαλονίκη: Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου.
- Συμεωνίδης, Χ. (2010β). *Ετυμολογικό λεξικό των νεοελληνικών οικωνυμιών* (τόμ. Β'). Λευκωσία/Θεσσαλονίκη: Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου.
- Σφυροέρας, Β., Α. Αβραμέα, & Σ. Ασδραχάς (1985). *Χάρτες και χαρτογράφοι του Αιγαίου Πελάγους*. Αθήνα: Ολκός.
- Τσιτσέλης, Η. (1874). *Γλωσσάριον Κεφαλληνίας*. Νεοελληνικά Ανάλεκτα έκδ. υπό του Φιλολ. Συλλ. Παρνασσού (τόμ. Β', φυλλ. Γ', Δ' και Ε'). Έν Αθήναις: Ανατύπωση Δ. Ν. Καραβία.
- van Herwerden, H. (1902). *Lexicon Graecum suppletorium et dialecticum* (2 τόμοι). Lugduni Bataviae: Sijthoff.
- Valckenaer, L. C. (1822). *Ammonius de Differentia adfinium vocabulorum... Correctior et appendicenotarum inprimis e schedis L. Kulenkampi depromptarum Caroli Segarii epistola critica aucta*. Lipsiae: I.A.G. Weigel.
- Vitelli, G. (ed.) (1906). *Papiri Fiorentini, documenti pubblici e privati dell' età romana e bizantina I*. Milano: Hoepli.
- Χασιώτης, Γ. (1866). *Συλλογή τῶν κατὰ τὴν Ἑπειρον δημοτικῶν ἀσμάτων*. Έν Αθήναις: χ.ε.
- Χυτήρης, Γ. (1992). *Κερκυραϊκό Γλωσσάρι*. Κέρκυρα: Έταιρεία Κερκυραϊκῶν Σπουδῶν.